

L'AMAZÒNIA I L'EQUILIBRI HÍDRIC

IVO POLETTO

Científic social i educador popular, Brasília, Brasil

El poder de l'Amazònia

L'Amazònia té un estrany poder: generar aigua tant per al propi bioma, com per a altres regions, especialment d'Amèrica del Sud. Part de la humitat que caracteritza la regió ve de l'Atlàntic, però la major part es deu a la interrelació de molts factors que fan d'aquesta regió un espai viu i una font de vida únics: un *bioma*.

No va pas ser sempre així. Antigament la vegetació era estepa, i el clima, més sec. Des que les revolucions viscudes pel planeta, en els seus més de quatre mil milions d'anys, van originar la serralada dels Andes, la quantitat d'aigua va augmentar, pel glaç que es va formar als cims de fins a sis mil metres. Així, aquelles aigües es van sumar a les enviades pel *cerrado* (bioma) de l'altiplà central, el bioma més antic de la regió, amb més de seixanta milions d'anys. Amb tanta aigua, la calor equatorial va augmentar la humitat i, així, va canviar la vegetació, que es va anar tornant alta i densa, amb arrels profundes. En un bosc tropical dens, calent i humit, els arbres es converteixen en bombes d'aigua que la llencen en forma gasosa a l'atmosfera. A més, les fulles dels arbres emeten aerosols, que, en contacte amb el vapor d'aigua de l'atmosfera, provoquen la condensació, els núvols i les pluges.

A part de les pluges torrencials que produeix en el lloc, forma damunt de la selva tot un "riu volador" –que duu més aigua que el mateix Amazones, arrossegat pels vents cap a l'Oceà Pacífic. En xocar amb la Serralada canvia de direcció cap al centre, sud-est i sud del Brasil i de tot el continent. És el que ajuda a entendre per què una gran àrea del continent no és desèrtica, afirma el científic Antônio Donato Nobre (veieu: <https://goo.gl/kx14pB>). Així, el llarg procés que va originar el bioma Amazònia li va donar el poder de generar i distribuir humitat, pluges, fertilitat... a altres biomes, propers i distants.

Un poder fràgil

Però aquest poder depèn de la interconnexió de

tots els factors que constitueixen l'Amazònia: gran quantitat d'aigua, immens bosc dens, altes temperatures, generació d'humitat, vents, serralada. N'hi ha prou que un d'aquests factors sigui significativament modificat per provocar desequilibris que alterin la seva missió natural de generar i mantenir el cicle de l'aigua de moltes regions.

És el que ha passat amb la deforestació. L'àrea deforestada de forma radical ja supera els 735 mil quilòmetres quadrats, tres vegades l'àrea de l'estat de São Paulo. La quantitat d'aigua que flueix cap a la regió està disminuint, tant la del desglaç a la Serralada, que es redueix a causa de l'escalfament global, com la del bioma *Cerrado*, durament ferit per la destrucció de la seva cobertura vegetal i per la implantació del sistema de monocultius químics de l'agroindústria.

El desequilibri ja perceptible s'expressa en esdeveniments extrems en el propi bioma i en la disminució de la transferència d'humitat a d'altres biomes. La repetició de sequeres inclements cada cinc anys a partir del 2005, així com la repetició d'inundacions per sobre del cabal normal dels rius després de les sequeres, han servit de comprovació per als pobles del bioma i per als científics que el clima de l'Amazònia ja no és pas el mateix. La constatació del canvi climàtic ha dut els investigadors a cercar informació científica sobre la mort de plantes en àrees no deforestades; tot i que encara no està quantificada, la incidència de mort dins del bosc és alta.

Davant d'això, ens preguntem: ¿qui són els responsables de l'agressió a l'Amazònia i del canvi climàtic que està experimentat aquest bioma? No ho són pas els pobles indígenes ni les comunitats tradicionals, ni tan sols els colons duts a la regió per polítiques públiques, com insisteixen els empresaris, els governs que els donen suport i els mitjans de comunicació. Ho són els pocs empresaris de l'agronogoci, de la mineria, de la hidroelectricitat, de les grans infraestructures, i els governs de la regió; ells

Agafeu el llibre de l'autor a: <https://goo.gl/TpCkAU>

han de respondre per crims comesos contra la natura i els pobles.

La presència humana

Els pobles indígenes i els pobles del bosc i dels rius no són agressors, sinó cuidadors de la vida del bioma. Necessitem adonar-nos que hi ha hagut i continua havent-hi éssers humans que es relacionen amb el bioma en forma d'explotació, mentre que d'altres ho fan en forma de convivència (vegeu <https://goo.gl/ut6xfq>).

L'explotació parteix del principi que seria natural que l'ésser humà s'aproprii dels recursos naturals, emprant la raó instrumental per assolir els seus objectius. Quan l'objectiu és l'enriquiment il·limitat, la lluita per l'apropiació esdevé apressada i fins i tot violenta, per anticipar-se i derrotar els competidors. En tractar d'apropiar-se de terres, boscs, minerals, aigua... continua i augmenta l'amenaça als territoris que queden dels pobles indígenes i *quilomboles*, i de les comunitats tradicionals. I com que desitgen controlar tots els recursos i no queden mai satisfets, actuen amb violència contra els camperols sense terra que lluiten per un tros de terra per sobreviure.

Les forces econòmiques del sistema capitalista, si no se les pot aturar, portaran l'Amazònia a la mort com a bioma. Això agreujarà l'emissió de gasos hivernacle amb la crema de bosc i amb l'ús del sòl i d'aigües del sistema de l'agronegoci, de mineria i de producció de l'energia com a mercaderia. La més maliciosa forma de control i explotació, en aquest temps del capitalisme neoliberal hegemunitzat per l'oligarquia financera globalitzada, són les propostes de cessió dels territoris preservats de bosc nadiu a canvi de títols de crèdit de carboni, l'estratègia central de la ideològicament anomenada "economia verda".

Però hi ha pobles, comunitats i moviments socials que estan actius i proposen el *Bon Viure* com a alternativa, que respon a les pràctiques d'explotació de les persones i de la natura practicades per les empreses, i que orienten la seva vida amb el principi de la convivència. El punt de partida és que els éssers humans som part de la Mare Terra. Ella existeix des de molt abans, i va ser ella qui, juntament amb l'amor creador de Déu, va preparar les condicions que van fer possible la vida en totes les seves formes i

espècies, entre elles l'espècie humana. En comptes de separar-nos-en i cercar formes d'explotar-la, la nostra capacitat d'intel·ligència i raonament és la possibilitat que la Terra sigui diferent, capaç d'escol·lir lliurement l'amor curós.

El *Bon Viure* és, alhora i de forma relacionada, expressió teòrica de diferents formes de vida característiques de pobles originaris, i proposta de reorganització de les societats humanes que necessiten alliberar-se i superar les contradiccions socioambientals generades per la civilització hegemunitzada pel capitalisme liberal i neoliberal. En síntesi, però respectades les peculiaritats de cada poble, el *Bon Viure* es produeix quan la convivència entre les persones té com a base i valor la cooperació, la comunitat i la possessió col·lectiva d'un territori, i quan la convivència amb tot el que constitueix la Terra és harmoniosa, d'intercanvi i complementarietat. L'experiència d'estar involucrades i ser participants de relacions marcades per gran complexitat, porta les persones i comunitats a aprofundir la consciència d'estar en un lloc sagrat. En realitat, tot és sagrat i no pot ser apropiat i explotat; tot és de tothom i per a tots els éssers vius.

La possibilitat que no es repeteixi a l'Amazònia el que va passar als altres biomes rau en la defensa de les formes de vida dels pobles de la selva. I serà necessari que altres comunitats, animades per moviments socials, assumeixin la construcció de societats de *Bon Viure* com a estratègia seva de vida i de lluita política. En concret, en implementar l'economia com a tasca comuna d'organització de cada territori i bioma de la Casa Comuna, caldrà multiplicar pràctiques agroforestals, és a dir, de producció consorciada amb el bosc, recreació del bosc juntament amb la producció, i sempre amb l'organització de comunitats autònomes i voluntàriament articulades per construir societats en les quals tots els éssers humans hi càpiquen i hi visquin amb dignitat.

L'atenció a la Terra, als biomes, i de manera particular al bioma de l'Amazònia és una de les Grans Causes de la humanitat. Ha d'estar present en les lluites –grans i petites– per afrontar els reptes econòmics, polítics i socials, de la construcció de societats de *Bon Viure*. □